

## In memoriam Tulogdi János<sup>1</sup>

TULOGDI JÁNOS egyetemi tanár századik születésnapjára gyűltünk össze itt, volt barátai és főleg tanítványai. Kegyelettel, szeretettel emlékezünk arra a nagy egyéniségre, aki a mi jellemünk jóirányú alakításában döntő tényezőként hatott.

Ha azt mondjuk, hogy JÁNOS BÁTYÁNK, az más nem lehet, csak Ő, aki valóban rokonlelkévé vált mindazoknak, akik ismerték, akik vele dolgoztak, akik jót akartak a Földön, akik arra törekedtek, hogy becsület, szeretet, tisztesség, bizalom adjon erőt a földi élethez, az erdélyi haza szeretetéhez. Lelkében, mint tudjuk, nem fért meg az érdemtelen érvényesülés gondolata, a gyűlölet, a bosszúállás. Haragos tudott lenni, de a haragtartás nem volt összeegyeztethető nemes lelkivilágával. A nagy egyéniségek közé tartozott, sokszor éreztük, hogy messze túlnő környezetén.

Különösen kiemelkedő volt egy jellemvonása: tudott tiszteletteljesen szeretni! Ezt érezték meg családjának tagjai, ezt a kolozsvári Református Kollégiumban tanító kollégái, ezt mi, diákjai, s a repülőmodellező kör tagjai. Számunkra a nagytudású férfiú nem csak mintakép volt, hanem forrás is. Egy olyan tiszta és gazdag forrás, amelynek erejéből mindnyájan erőt nyertünk. Sugallotta Urunk, szülőnk, testvérünk szeretetét, a munka szeretetét és ebből eredt aztán iskolánk szeretete is.

TULOGDI professzor ragyogó oktató volt. A kor tudományát, kiemelkedő eredményeit, a tudomány érdekességeit napról-napra figyelmesen követte, azokat feljegyezte és mindig kiszűrte azt, ami előadásait még színesebbé tehetné. Szorgalma, széles körű érdeklődése, nyelvismeretei nyitva tartották számára a tudományok kapuit. Előadásainak nyelvezte mindig a legigényesebb magasságokban járt; a szép magyar nyelv, a nyelvezet választékosága volt fő öröme, büszkesége – otthon is, szeretett könyvei között, és akkor is, ha írásra adta magát. Tudományos érdeklődése sokrétű volt. Ha *Tordáról*, a *Hasadékról* beszélhetett, csillogott a szeme és boldog volt. Hasonlóképpen szívéhez nőtt *Kalotaszeg*, ahol sok barátra tett szert. Alapos ismerője volt *Kolozsvár és környéke* földrajzának; egyik alapvető dolgozata – első ilyen tudományos feltárása eredményeként – éppen Kolozsvár környékének geomorfológiai analízisét és térképét tartalmazza. Különösen vonzották a karsztos területek formakincsei, amelyeket alaposan ismert, közülük sokat osztályozott.

CHOLNOKY J. professzor, az egykori kolozsvári tanszékvezető, a kiváló természet- és tájföldrajzos, a Kína-kutató tevékenysége és személyes varázsa mély nyomokat hagyott TULOGDI professzor szakmai tevékenységében, felfogásában, amelyek azután előadásaiban is tükröződtek. Így került sorra a Tordai-hasadék tanulmányozása is, amelyet komplex eredetűnek tüntetett fel.

A tektonikai mozgások hatására a Hesdát bevágódásának voltak epigenetikus, antecedens szakaszai, de voltak barlangi, félbarlangi, karsztkapus szakaszai is. Ekkor alakultak ki azok a barlangi szintek, amelyeket TULOGDI oly figyelmesen térképezett, és amelyekből következtetéseket vont le a barlangrendszerek és a hasadék keletkezésének időszakáról. Rendkívül értékes volt NYÁRÁDI professzorral kialakult kapcsolata is, amelynek során a növényzeti társulások kérdése került rendszerint terítékre.

Ha tehette, elősegítette a Hasadék turista célzatú kiépítését. Igen jó kapcsolata volt az *Erdélyi Kárpát Egyesület* tordai csoportjaival. A menedékházban is mindig szívesen látott vendég volt. Feljegyzései szerint közel 200-szor jött el ide gyalog, még Kolozsvárról is, no meg autóbusszal és tanítványai gépkocsijaival. Mindig tudott valami újat mondani ezekről a csodás tájakról, geomorfológiai formációkról. Szóbeli hagyatkozásai során külön emlékezett meg a hasadék jelentőségéről, az eredeti karsztformák megőrzéséről, a Kéményséprő-barlangról, s azokról a Balika-barlangi feliratokról, amelyek a középkorban keletkezettek.

Szeretetünk, elismerésünk, baráti érzéseink őrzik továbbra is János bátyánk emlékét! Arra gondolunk, hogy az Ő gondolatai, emléke a 21. sz. erdélyi földrajza számára is serkentőek lesznek. Reméljük, hogy a mi tanítványaink sem fogják feledni a nagy kezdeményező útmutatásait. Emléktáblánk legyen szerény emlékeztető arra, hogy nem felejtünk és hagyományainkra mindig építeni fogunk!

ÚJVÁRI JÓZSEF

<sup>1</sup> Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetet gyakran felkereső, itt előadást, konzultációt tartó ÚJVÁRI JÓZSEF kolozsvári professzor, ill. RÉTVÁRI LÁSZLÓ tudományos tanácsadónk TULOGDI JÁNOS személyiségét, tudósi, tanári életművét felidéző szavai a tordai régi református templom udvarán, a parókia falára elhelyezett emléktábla 1991. október 12-i felavatásán hangzottak el, az ökumenikus istentisztelet végén, geográfusok, természetjárók, ill. rokonok, jóbarátok és tisztelők jelenlétében.

*Ti, Királyhágón túl élő drága magyar testvéreink!* – Ezekkel a patetikus szavakkal kezdte üdvözlését KÉZ ANDOR egyetemi tanár 1956 májusában a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Földrajzi Tanszékén, amikor fogadta TULOGDI JÁNOS professzortársát és a kolozsvári Bolyai János Tudományegyetem oktatókból és diákokból álló népes küldöttségét. A szavak hatása *akkor és ott* elemei erejű volt. A csaknem teljes elszigeteltség évtizede után nyilván nagy volt a várakozás mind az előadó TULOGDI JÁNOSban, mind a debreceni és a kolozsvári diákságban.

A legnagyobb előadóterem tábláit jó előre, példás gondossággal megrajzolt ábrák, metszetek borították *Erdélyfelszínfejlődésének* átfogó és regionális kérdéseiről. A mintegy tízperces bevezető később céltudatosan a téma akkori legilletékesebb előadójának tudományos előadása iránti *várakozást* kívánta előkészíteni. Mindhiába, mert – könnyekkel küszködve – legtöbbünknek az első szavak jártak az eszünkben. Mi hangulatilag talán hamar vissza is zökkentünk volna a normális hallgatói szerepünkbe, ha TULOGDI JÁNOS akkor erőt tudott volna venni magán. De nem! Mindvégig, mintegy másfél órán át könnyeitől törölve, szípgöngyömagyarázott. Minden fontosat szemléletesen, csodálatos nyelvezettel adott elő, de közben láthatóan szenvedett, amit palástolni szeretett volna, de nem tudott.

Azóta talán már ezret is meghaladó tudományos előadást hallgattam végig, TULOGDI JÁNOSÉ azonban számomra – és gondolom, az itteni hallgatóságbán jelenlevő *akkori* kolozsvári „bolyais”, *mostani* tanárok számára is – az említettek miatt a legemlékezetesebb. Egy életre megtanulhattam, megtanulhattuk, *mit jelent magyarnak lenni*, egymást testvérként tisztelni és szeretni Királyhágón innen és túl, becsülni az erdélyi kutatók, oktatók erőfeszítéseit.

Debreceni találkozásunkat megelőzően én és rajtam kívül még vagy száz daloskedvű debreceni diák már ismerhettük TULOGDI professzort. Legtöbbünknek akkor, 1956 áprilisában adatott meg először a szerencse, hogy „külföldre” utazhassunk, hogy az egyetemi énekkar emlékezetes kolozsvári vendégszereplése alkalmával *életre szóló szakmai, baráti kapcsolatok* szövődjenek az akkori korosztályhoz tartozó leendő tanárok Királyhágón inneni és túli képviselői között.

TULOGDI JÁNOS az akkor még fiatal (itt jelenlevő) tanársegédeivel, demonstrátorával Nagyváradon csatlakozott hozzánk. Én mindjárt mellé szegődtem és lestem minden szavát. A nagyon is beszédes kedvű professzor a sikoltva zakatoló, pöfögő vonat peronján a Sebes-Körös menti tájakról, a *Királyhágóról* és a mögötte elterülő *Erdélyi-szigethegység barlangvilágáról, karsztforrásairól* beszélt. Mindezt olyan csodálatos magyarsággal, közérthető szakmai nyelven, hogy a más szakmabeliek is lassan körénk gyülekeztek csodát hallani, ha már látni nem igen lehetett a ködös, nyirkos reggelen.

A hangversenyek, ünnepek, barátságok akkori hatapjának egyikén TULOGDI JÁNOS ide *Tordára* és környék falvain át az Aranyos-folyó völgyébe is elvezetett bennünket. Alföldi fiatalként suvadásokat addig csak tankönyvek metszetein láthattam. A Kolozsvár–Torda közötti útvonalon TULOGDI professzor annyi valódi és olyan sokféle csuszamlást mutatott meg, hogy szemléletes példáért azóta is mindig ide járok és a suvadáskutatókat is ide irányítom.

TULOGDI JÁNOS 1971-ben lett a *Magyar Földrajzi Társaság tiszteleti tagja*. Talán nem véletlenül választották taggá éppen akkor, a Magyar Földrajzi Társaság fennállásának századik évében, amikor a Nemzetközi Földrajzi Unió Budapesten rendezte *regionális konferenciáját*. Ekkori találkozásom TULOGDI JÁNOSsal rám ugyancsak a döbbenet erejével hatott, hiszen 1956 emlékezetes találkozásai idején én *csak egy* voltam a többi húsz év körüli fiatal között, ennek ellenére 15 év eltelte után Ő mégis felismert, a nevemre is emlékezett.

1971 után JÁNOS bácsival többször találkoztam Budapesten és Kolozsváron egyaránt (ekkor már *Kalotaszeg ürügyén* is, amit családommal a *táj és népe* kutatás, a szülőföld szeretet példájaként választottunk). Nagy adománya az itt jelenlevő tanítványainak, hogy Ő – ezt tapasztaltam – mindenkit számon tartott. Nem csak KÖPECZI BÉLA akadémikust, az elismert, kiemelkedő tudóst, tudományszervezőt, közéleti személyiséget (akire, mint kolozsvári „kisdiákjára” mindig különösen büszke volt és akit ritka budapesti tartózkodásakor mindig felkeresett), de ugyanúgy a többi, *sokszáz* diákját. Éppen ezért találó és útravaló az erdélyi geográfusok számára „Összekapcsoltam nemzedékeket. Fiaim, töltem egymást öröklitek!” sírfelirata a Házsongárdi temetőben.

Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy a Magyar Földrajzi Társaság engem bízott meg a TULOGDI JÁNOS születésének 100. évfordulója alkalmával rendezett temetői megemlékezésen és tudományos emlékülésen való képviseléssel. Megható, minden megnyilvánulásában nehezen feledhető itt, a tordai *öreg református templom kertjében az ökumenikus istentiszteleten való részvételünk*, s hogy a felavatott

emléktáblára a számos helyi természettudományi, hagyományörző szerv koszorúja mellé a Magyar Földrajzi Társaság tiszteleti tagja iránti el nem évülő nagyrabecsülését kifejező koszorút küldöttségünk (*Havasné Bede Piroska, Rétváriné Bak Erzsébet, Rétvári László*) elhelyezhette.

A magyar geográfusok, ország-világ járók, s Erdély népeit, kultúráját mélyen tisztelő és szerető emberek számára Torda városa egyben *jelkép* is. A hasadék pazar látványa, a város csodálatos műemlékei nem feledtetik soha, hogy a népek, felekezetek közötti toleranciából a nagyvilágnak *Torda mutatta az első, a követendő példát*. A város falai között tartott sok országgyűlés közül az 1568-as mondta ki, hogy minden vallás egyenlő és szabad, a prédikátorok szabadon terjeszthetik nézeteiket. Jól tudjuk, hogy ez Erdély aranykorában sem volt mindig így. A Szigethegység peremvárosai, Kolozsvár, Torda, Nagyenyed, Gyulafehérvár a tudás, a kultúra, a humanizmus őrzőbástyái, de ugyanúgy a sokszori pusztítás, a szenvedés és gyűlölködés helyszínei is gyakran voltak.

Fölnézve a most felavatott emléktáblára, remény tölti el az ember szívét. A Tordán 1891. október 12-én, *ma száz éve* született TULOGDI JÁNOS szellemisége, életműve összehozott ide vagy kétszáz geográfust, természetjárót. A táblán a tudós és tanár emléke csokorba fűzi a Romániai Földrajztudományi Társaságot, a Magyar Földrajzi Társaságot, majd az erdélyi természetjárást, természetvédelmet és repülést és még öt társaságot, egyesületet, amelyek mindegyikének TULOGDI JÁNOS lelkes híve volt. *A hely szellemével együtt* legyen az innen származó TULOGDI JÁNOS *testamentuma* a megértés, a különböző népek és vallások közötti tolerancia és elmélyülő együttműködés, ill. valamennyiünkben a holtig nem lankadó tudásvágy, a természet- és életszeretet, az egymás iránti baráti érzés, testvéri szeretet. *Úgy legyen!*

RÉTVÁRI LÁSZLÓ